

Rédiger Géza emlékezete.*

(1845—1905.)

Alig egy rövid fél éve, hogy Rédiger Gézát társaságunk rendes tagjául választotta s már a nélkül, hogy megillető helyét sorainkban elfoglalhatta volna, mint néhai barátunkról kell róla megemlékeznünk. Az elismerés babérágát, melyet feléje nyújtottunk, a marosvásárhelyi közkórház kórágán fogadta ő s a sír széléig még annyi ideje és ereje se volt már, hogy baráti jobbját nyujthassa nekünk az elismerő figyelemért. Annyival megnyugtatóbb reánk nézve, hogy ez eszményies lelkületű férfi utolsó óráinak nehéz küzdelme közepette lélekben maga körül érezhetett minket s elismerésünk szelid fényét magával vihette a ráboruló sötét éjbe s nemes szive érezhette, hogy a szellem köztársaságából nem távozik hontalanul.

Míntha küzdelemteljes életének és hazafias lelkületének ez erkölesi elégtételt a gondviselés nyújtotta volna általunk!... Mert bár őt hiu dicsvágy sohase nyugtalanította, sőt egyik barátjához írt soraiban hatvan éves életkorára utalással maga figyelmezteti Petőfi szavaira:

„És a dicsőség oh mi szép,
Mi jó lehet láng-ifjunak,
De száraz törzsön a galyak
Többé meg nem fogamzanak“ —

emberi természetünkben rejlő tulajdonság mégis az, hogy jól esik, ha illetékes közvélemény hangzik felénk: „nem éltél hiába!“ S ezt a kedvező ítéletet Rédiger Gézára nemcsak mint emberre, de mint költőre is bizvást kimondhattuk — s jó hogy ezt ő maga is még meghallhatta, s szívében társaságunk iránti hálával zárhatta le szemeit.

Mínthogy azonban ő egy szerény körben, falusi elvonult-

* Felolvastatott az „Erdélyi Irodalmi Társaság“ ülésén, 1906. jan. 21-én.

ságban élt, melynek korlátain kívül szerepelni egyedül az irodalmi téren vágyott s ugynevezett országos híri ember nem lett, megismertetésére és egyéniségének jellemzésére egyet-mást e helyen el kell mondanom.

A Rédigerek lengyel nemesek voltak s egyik ősük — György — Blandratával jött át Erdélybe s mint annyi üldözött unitárius honfitársa, ő is itt telepedett meg. Abrudbánya lett a család második szülőföldre, a mi a János Zsigmondtól nyert magyar nemes levél prédikátumában is kifejezést nyert. Azonban az új otthon sem volt végleges. A Hóra és Kloska-féle lázadás a családot kiirtják. Csupán a csecsemő Károly marad életben oláhasszony dajkájánál. Ez felnevekedvén, Tordára telepedik át, ott vagyonos családot alapít, melynek egyik utóda, költőnk atyja Károly, postamesterséget is folytat s jó anyagi helyzetben 14 gyermek közül hetet nevel fel. Árpád, a legidősebb, unitárius pap és esperes lett, Béla a vármegyén alispánságig vitte — s Géza, a fiuk közt a legkisebbik, Kolozsvárt a Kriza János házában nevelkedvén, e nagynevű püspök biztatására szintén a papi pályára lépett s annak költői befolyása alatt már a gimnáziumban jeleit adta a költészet iránti hajlamának és tehetségének.

Ez időre esett — 1863-ban — az utolsó orosz-lengyel forradalom. A történelmi rokonszeny úgy az olasz, mint a lengyel szabadságharcok idején, tudjuk, mindannyiszor lánggra lobbant a magyar nemzetben s főképp annak ifjúságában. A mi történelem-tanárunk, néhai Buzogány Áron előadásai közben kitért a lengyelországi események és a lengyel nemzet szomorú sorsának ismertetésére s megindító szavai olyan mély hatást gyakoroltak az ifjúságra, hogy a hetedik osztályos Rédiger Géza tizedmagával összeesküdött lengyel véreinek segítségére menni. S bár, mikor tette került volna a sör, csak magára maradt, sok veszélyt leküzdve egyedül is bevállotta elhatározását. Mire azonban a helyszínére ért, a lengyel fölkelés már le volt verve, ő maga osztrák fogságba jut, besorozzák s egy évi bakasággal lakol hazafias lelkesedéséért. Atyja sok utánjárásával kiszabadul, visszakerül Kolozsvárra, a hol befejezi gimnáziumi s majd teológiai tanulmányait. 1870-ben kimegy Székely-Kereszturra osztálytanítóknak, a rákövetkező évben Homoród-Ujfaluba s öt év múlva a Mezőség déli oldalán fekvő Szabédra papnak, a hol élete végéig 29 évet szolgált.

Hivei nagyon ragaszkodtak hozzá, valamint a mezőszégi magyarság általában becsülte őt, hol elszórtan élő hitrokonai látogatására évenként megfordult s őket hitök- és nemzetiségökben erősítette s e téren a más hitfelekezetbeliekkel is szívesen fogott kezet, hol a nemzeti ügy azt megkívánta. Pedig e fáradságos utazások rá nézve annyival terhesebbek voltak, mert a különben erős, vállas testalkatu, középtermetű, körszakált viselő férfi már hosszú idő óta asthmában szenvedett; azonban kötelességérzete és hazafisága nem engedte, hogy magát kimélje. Jóságot sugárzó kék szemeivel és keresetlen beszédes ajkaival bizalmat ébresztő, rokonszenves egyéniség volt, a kit minden körben örömmel fogadtak. Kedélyének különös varázsa kivált a gyermekekkel szemben érvényesült, a kiket szelid, mézédés szavaival és bátorító nyájasságával gyorsan meghódított és magához bilineselt. Én, mint tanítót láttam őt e bűvös erővel működni — s bár e téren jó hosszú pályafutásom alatt elég sokat észlelhettem: ő e tekintetben egyedül álló tüneményes alak az én emlékezetemben. Mennyi röpke öröm sarjadzott körülte a vidámság virágos kertjének boldog lakói szívében!... S mennyi juthatott e melegségből saját liz élő gyermekének, kiket bölöni birtokos és volt 48-as főhadnagy, Nagy József leányával, Amáliával kötött házasságából már-már mind felnevelének!

De a földi boldogság igen-igen ritkán teljes! Küzödünk egy életen át, hogy feladatainkat betölthessük — s mikor a rév felé fordul sajkánk, hogy ott fáradaimainkat kipihenve — boldog szemlélődéssel tekintsünk át a megfutott pályán: vihar csap ránk és elmerülünk, mielőtt azt az egy-két lépést a kikötőig megtehetjük volna.

Rédiger is küzdelmei javán immár túl volt, a látható veszélyeket szerencsésen kikerülte s talán éppen a boldog pihenés virányát pillantotta feltűnni élte alkonyára, mikor egyszerre csak nem is sejtethetett veszedelem sujt le rá. Egyik szemét hűdés éri s a megvakulás rémes gondolatával keresi a menekülést, a mit az orvosi tudomány mikor meg is adott, ugyanott a kórház parkjában végzett sétái közben meghül, tüdőgyuladást kap — s néhány nap alatt belehal.

Ez az ő rövidre foglalt élettörténete, vagy legalább is annak kerete.

E keretben minket legközetlenebbül természetesen az ő költői munkássága és egyénisége érdekel.

Verseinek első zsebkönyv-alaku kis kötetét ő maga adja ki 1875-ben egy vidéki kis nyomdában — s „a kolozsvári unitárius főiskola ifjusági olvasó-egyletének ajánlja — hálája jeléül“ Szívével, korával és verseivel még nagyon közel áll ahhoz az iskolához, melynek kebelében nemes hagyományok hatása alatt Uzonival, Jékeyvel s szerény magammal is versenyben kezdette költészetének szárnyait bontogatni, s Petőfi „Örült“-jét, Vörösmarty „Élő szobrát“, Nyilas S. „A gyilkos éjszakáját“, Poe Edgar „Hollóját“ sat. a szavalás lehető magaslatára emelni. Az első kötet az iskolai zsengek legjavát tartalmazza, de tekintve, hogy mint theologus, ő már egészen érett ifju volt, lyrája szigorubb mértékkel is mérlegelhető. Sőt az a fiatalos báj, az az üde tavaszi légkör, a mi e tulnyomóan szerelmi és más dalokból s költői beszélyekből szétárad és a melyekben alanyiségának sokoldalúsága sokat-igérőleg jelentkezik, mintha a jóval később, 26 év mulva következő második kötetben, a mely már Kolozsvárt 1901-ben jelent meg, mintha, mondom, nem találná egyenes folytatását. Vagy hosszabb szünetelés állott be, vagy talán — mint az 1896-ban Marosvásárhelyt kiadott „Jóslat“ című dráma sejteti — kísérletezés történt a színműrásban és ez a lyrának nem vált előnyére. Igaz, hogy az életgondok sulya is ezidőre esik s részint ez, részint állandó tanulmányai, melyeket a tudományok és az irodalom minden szakából sok áldozattal alapított s ezer kötetet meghaladó könyvtárában végzett, keresve a hitnek és bölcseségnek forrásait, fejtegetve a lét titkait, átalakító hatással lehettek gondolkozására, az élet felfogására. Hogy ne is szóljak a kedélyről, a vágyakról, az eszményekről, a melyek az életkorok szerint változtatnak alakot, s a szenvedélyekről, melyekhez az ifjukornak van különös előjoga.

Egy érzés azonban változatlan elevenségben, sőt kimutathatólag fokozott mértékben vonul keresztül költőnk lelkén fiatal korától egész haláláig. Egy érzés, mely a hetedik gymnázista ifju szent hevületében, merész elhatározásában és annak elszánt kivitelében jelentkezik s mely később mind tudatosabban válik a nemzeti jog és szabadság rajongó szeretetévé. Költői lelkületéből legtöbbit e szent eszmének áldoz. 1875-ben halál-sejtelmekkel tépelődvén, legjobb barátját, Jékeyt hívja sírjához s a

sírgöröngyök tompa dübörgésében hozzá e végrendeletszerű kérdést intézi :

„Légy te mindörökké,
Légy te e hazának
Hű vigasztalója!
Nyujts dalodba vigaszt,
Szebb jövőt ígérve;
S bárha fájdalomnak
Terhe nyomja szíved :
Csalj mosolyt, a lantnak
Húrjain merengve,
Szenvedő anyánknak
Könnyező szemére“.

S ugyanőt 1901-ben is biztatja :

„Ne rettegj, ne reszkess lelked ihletétől.
Te szent látomásod nagy munkára hív föl.
Sejts, láss és prófétálj a szent látomástól.
Egy boldog jövőről, egy boldog hazáról.
Hirdesd közellétét annak a szent napnak,
Melyet sajtó szívvel százezerek várnak.
Mutasd meg Istenét a magyar nemzetnek,
Hogy bálványok előtt ne térdepeljenek“ . . .

Éberem figyel a világ folyására, a politikai életre és eseményekre s figyelmét minden mozzanat megragadja, a mi a haza sorsával vonatkozásba jő. Költeményeiben azért kaleidoszkopszerűleg váltogatják egymást a *csatahangok*, a *keleti háború*, a *kivándorlás*, a *közelő vihar* (sociálismus), Bem, Kossuth, Jósika Miklós dicsőítése, s egész életén át vallott függetlenségi politikai elveinél fogva Tisza Kálmán és az *osztrák-magyarok*, a *gyűlölt zászló* és a *kolomposok* ostorozása, a mikor bizony költőnk az epés Satyr s néha éppen a népszónok fegyverzetét ölti fel. Költőileg szép és becses azonban e téren is a második kötetet bevezető „Turul madár“, „A néphez“, a nemzeti ünnepekre írt dalok, a millenníumi „Hymnus“, a „Késő tavasz“, „Szebb jövőndő“.

Ime rövid mutatványul ezek közül a

„Halottak emléke“.

„Meggyujtom kisdéd mécesem
Sírhalmaik felett . . .
Vezess zarándokútra
Szelid emlékezet!

Arad, Rodostó sirja
S a többi jeltelen —
Feledve, koszorútlan
Bár tölünk ne legyen . . .

A nagy napok küzdelme
 Szent oltárok gyanánt
 Martyrjaiúknak sírját
 Hagyá emléktül ránk
 Borulj ez oltárokon
Imára — nemzetem!
 S egy boldogabb jövőért
 Imádkozzál velem.

S te Isten, fenn az égben,
 Hallgasd meg hó imánk:
 Legyen szabad, független
 Ismét magyar hazánk!
 Hogy kik a szabadságért
 Martyrként haltanak,
 Legalább lenn a sírban
 Békén nyughassanak.“

Költészetének másik szép viránya a vallás, melylyel szintén ifju lélekkel jegyezte el magát s a melyben mesterének az övéhez hasonló galambszelid lelkületü költő-papot, Krizát tekintette, a kiről egyik dalában kegyelettel mondja:

„Lelkem most is érzi az ihlet hatását
 Midőn rám lehelted nagy lelked áldását.
 Lelkészszé, költővé jószágod szentelt fel,
 Légy áldva örökké tisztelő érzettel.
 Emlékedet áldom, míg e földön élek,
 Halálom után meg — zengjen ez az ének.“

S hogy ő, egy előkelő, jó modu család köréből az akkoriban nagyon szerény unitárius papi pályát választva, azt soha meg nem bánta, sőt azon boldog megelégedés ragyogta be életét, azt, a ki nem ismerte is őt személyesen, költeményeiből egész biztosan megállapíthatja. S meg azt is, hogy ő egy humanus érzésü ember, a népet szerető, vallásos ihletségben és hazafiságban annak követésre méltó vezetője volt. És az egyház muzsája e papi erényekért nem is volt hálátlan iránta. Legszebb dalait a hit-, remény- és szeretetről, az ima vigaszt nyújtó, megnyugtató erejéről, vallásunk nagy mesteréről, a világ teremtőjéről és fenntartójáról, a vallás boldogító hatalmáról mind ez istennő sugallta fogékony lelkébe s azok közetlen bája és hatása valóban lebilincselő. Dávid tizenegy zsoltárának feldolgozása pedig a vallásos költészet igaz gyöngyei közzé állítható. S mintha az isteni ihlet a tartalom kívül az alakra is kiterjedett volna, annyival hibátlanabbak ezek formai tekintetben többi verseinek nagyrésze mellett.

Mutatványul ezekből nagyon nehéz valamit kiválasztani, annyira szép mindenik és annyira érdemes mind az olvasásra. S ha az imák és zsoltárokon kívül a „Hit szava“, a „Megnyugvás“, „Jézus keresztje mellett“, „A megváltó“, „Karácsoni kép“, „Ha hajnal szárnyon“, „Istenem! mi gyorsan tűnnek“,

„Péterfi D. barátomhoz“ s „Bizalom Istenben“ cziműeket különösen kiemelem s ez utóbbit, mint legrövidebbet bemutatom, ennyi az a legkevesebb, a mit e kincsből nyujtanom lehet.

Leteszem a könyvet,
Fáradt testem, lelkem.
Pihenést az álom
Karjain kell lennem.
Künn vad zivatar dül . . .
Szeretteim itt benn
Édes nyugalommal
Pihennek csendesen.
Hadd duljon a vihar,
Mi attól nem félünk;
Ki annak paranesol,
Órködik felettünk.¹

Isten, haza és szabadság mellett a család az a gyöngyöző forrás, a mely költönket boldogító nedűvel táplálja és igazolja, hogy már említett vonzalma és megnyerő gyöngédsége a gyermekek iránt nem mesterkéeltség nála, hanem lelki világának, erkölcsi egyéniségének egyik becses alkotó eleme.

Az ő gyermekded kedélye, bevonva a vallás nemes zománcezával is, oly sok igaz örömet és vigaszt lel a családi körben, hogy még 10 gyermek gondját se sokallja, sőt „Az én imám“-ban így szól hozzájuk:

„Reménységem zöld erdeje,
Édes, kedves gyermekim!
Örömkönytől nedvesülnek,
Hogyha néznek, szemeim.
Megölelek, megcsókollak
S játszom, mint egy kis gyerek . . .
Sokan vagytok! . . . de *annál jobb* :
Több az öröm bennetek !“

¹ Egyházi dalaiból Iszlay M. zeneköltőnk által zenésítve vannak: 1. Én édes Istenem (reggeli). 2. Én Istenem . . . (estvéli). 3. Hajnal mosolyg . . . (husvétí). 4. Hozsánna neked . . . (husvétí). 5. Reménykedő szívvél (bűnbánati). 6. Istenem, én benned bizom (bűnbánati). 7. Az én ajakaim . . . CXLIV. zs. 8. Istennek hivei . . . CXXXIV. zs. 9. Istenem hozzád sohajtok . . . CXLII. zs. 10. Uram ki busulsz . . . V. zs. 11. Meddig felejtész . . . XIII. zs. Más dallamokra alkalmazva: 1. Boszú ne duljon szívedben . . . XXXVII. zs. 2. Hitünk nagy ünnepén . . . (Karácsonyi). 3. Magasztalunk téged . . . 4. Istenem, ítélj meg engem . . . XLIII. zs.

Feleségét is, kinek a sok öröm mellett a bajból is túlnyomó rész jutott, gyöngéd szeretettel biztatja:

„Megmondtam én réges-régen,
Édes kedves feleségem:
Várj csak türelemmel,
Mi sem tart örökké,
A mi crős, nagy küzdelmünk
Változik örömmé.
Örülj, örülj jó angyalom,
Lássak mosolyt már ajkadon!
A kikért küzdöttünk.
Nőnek, növögetnek:
A mi kedves gyermekoink
Rendre szárnyra kelnek.
A nevelés munkájából
Mind közelebb jó a „távol“.
A legnehezebbjén
Már keresztülléptünk,
Mért busulnánk, mért csüggednénk,
Hisz' az Isten vélünk!
Fölszendül már nemsokára
Az új-élet pacsirtája.
Eleget kesergett
A bú fülmiléje!
Hangozzék hát szíveinkben
Az öröm zenéje!

Szép összhangba olvad ezekkel az a szeretet és bölcsesség gyöngyeit pergető atyai intelem, a mit „Tanuló fiainak“ című versében közkinces gyanánt hagy hátra minden idők tanuló ifjának.

S ha ezekhez „A nagyapó“ című életképet is odaállítjuk, egy szép családi kör központján egy boldog családfőt pillantunk meg Rédigemben, a kit a gondviselés azzal az érzéssel áldott meg, hogy az életet talán a valónál is szebbnek lássa, vagy legabább annak rejtettebb szépségeit is észrevegye és méltányolja. De hisz a költőknek éppen ezt a kiváltságot nyújtotta a sors — sok egyéb megvont kegy kárpótlásául.

Anyagiakban ha tán szükölködött is, nem a maga nélkütlözése bántotta, hanem a tömegeké, a kikért a jó pásztor szeretetével tünődik „A hit szavá“-ban;

„Én nem gyűlölök senkit
 És senkit nem utálok,
 De szívem föl-följajdul,
 Ha nézem a világot!
 Kérdem: így volt-e mindig?
 És így lesz mindörökké?
 Jólét, igazság nem lesz
 Soha a szenvedők?”

A ponyva-irodalom leszoritására alapított Révay-féle pályadíjt „Kincses Janesi“ népies elbeszélő költeményével a mikor megnyerte, e talán egyetlen díjazását műveinek — mit gondoltok: mire használja fel? . . . Belépik azzal az E. M. K. E. alapító tagjainak díszes sorába . . .

Ime! ez volt Rédigér Géza. Kora ifjúságától 60-ik életévében bekövetkezett haláláig: Isten, haza, szabadság — és a családi tűzhely szerény, de lelkes dalnoka!

Szálljon eltávozott tagtársunk porai fölé kegyeletünk — és sirhalmának cyprusa együtt viruljon fel az általa bálványozott s lánghevülettel annyiszor megénekelt szent szabadság soha el nem hervadó virágaival!

KOZMA FERENCZ.

Karácsoni beszéd.*

Alapige: János I, 42. Megtaláltuk a Messiást! mely azt teszi, ha megmagyarázod, Krisztus.

Üdvözlégy kedves karácson, a keresztény világ áldott ünnepe! A te szelid fényed világít ma a családi boldogság és társadalmi élet minden viszonyában. Megzendül ma templomainkban a bethlemi pásztorok éneke, melynek hangjaira föl-emelkedni vágnak a lelkek a föld porából az eszmék világába, hogy az emlékezés fényével világítsuk meg az emberiséget megváltó eszmék bölcsőjét, a bethlemi jászolt. Lelkünk e napon az időnek regés távolán mereng. Részt veszünk azon kornak vágyaiban és reményeiben, győzelmeiben és csalódásaiban. Látjuk, mint jelenik meg egy új égnek és új földnek szelid hirnöke, a Jézus.

Midőn az emberiség vallásos érzelmei belemerülni készültek a választott nép komor világnézetének reménytelenségébe, majd az olympusi istenek játékaitól immár elfordult hitetlenségbe, a a töprengő lelkekben fölhangzott az isteni szózat: „ne féljete!” És ime a testiség lánczaiba bilincselte emberiség öntudatra ébred, fölismeri önön szellemét, szabadságát, magasztos hivatását és magas erkölesi lényét.

Fent és alant, a népnek bölesei és egyszerű gyermekei egyaránt foglalkoztak a Messiás eljövetelének eszméjével. A zsidó népnek régi dicsőségét már csak a multnak emlékei hirdették. A költők merengése, a próféták lelkesült jóslatai, a szolgaság és elnyomattatás titkos sohajai mozgásba hozták a lelkeket. A gyötrött szivek borongó fájdalma derülni kezd a jövőnek magas reményein. A történelmi multnak derűjét elborító komor

* A Bedő Albert-féle pályázaton pályadíjt nyert mű. A pályaműveket bírálták: Nagy Lajos, Péterfi Dénes, Boros György.